

ADANA ARKEOLOJİ MÜZESİNDE SERGİLENEN BİR GRUP BAKIR BİZANS SİKKESİ

Hasan BUYRUK*

Özet

Adana Arkeoloji Müzesi envanterine kayıtlı yirmi yedi bin dokuz yüz atmış beş adet sikke bulunmaktadır. Antik ve İslami dönemlere ait bu sikkelerden çok az bir kısmı sergilenmektedir. 2013 yılı içerisinde söz konusu müzede yapılan çalışmada, tamamı Adana merkez, Kadırlı, Misis ve Elbistan gibi bölge yerleşimlerinden satın alma yoluyla elde edilen ve teşhir salonunda 4. vitrinde sergilenmekte olan, Bizans Dönemi'ne ait yirmi yedi adet bakır sikke incelenmiştir. Bu sikkelerin yirmi üç âdetinin *folles*, üç âdetinin yarım *folles* ve bir detinin de çeyrek (*Deconummium*) *folles* olduğu saptanmıştır. *Follis*lerden üç âdeti I. Anastasius (491-518), bir âdeti I. Iustinus (518-527), beş adeti I. Iustinianus (527-565), altı adeti II. Iustinus (565-578), bir adeti Mauricus Tiberius (582-602), bir adeti Focas (602-610), bir adeti Heracleius (610-641), bir adeti VII. Constantinus (913-959), A2 grubundan iki adet, B grubundan üç adet, C grubundan üç adet olmak üzere sekiz adet de Anonim (970-1092) dönemlere tarihlenmektedir. Bu çalışmada katalogda yer alan bakır sikkeler hakkında detaylı bilgilere yer verilmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bizans, Bronz Sikke, Adana, İsa, Lejand

Abstract

A Group of Byzantium Copper Coins Displayed in Adana Archaeological Museum

There are twenty-seven thousand nine hundred and sixty five registered coins in Adana Archaeological Museum inventory. Only a small part of these coins which belong to Antique and Islamic periods are displayed. Twenty seven copper Byzantine coins which were bought from Central Adana, Kadırlı, Misis and Elbistan settlements and which are displayed at the fourth display window of the museum have been studied in 2013. Of these coins, twenty three were *folles*, three semi-*folles*, and one decanummium *folles*. three of these *folles* were dated as I. Anastasius (491-518), one

---

* Yard.Doç.Dr., Ordu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü.

of them I. Justinus (518-527), five of them I. Iustinianus (527-565), six of them II. Iustinus (565-578), one of them Mauricus Tiberius (582-602), one of Focas (602-610), one of Herakleios (610-641), one of VII. Konstantinos (913-959), two of them were A2 group, three of them Group B, three of them Group C, and eight of them were dated as anonymous (970-959). Detailed information is given on these bronze coins in the catalogue and they were evaluated in the present study.

Key Words: Byzantine, Bronze Coin, Adana, Christ, Legend.

1. BİZANS' TA BAKIR SİKKE

İmparator I. Anastasius (491-518) ile başlatılan, son İmparator XI. Konstantinos Paleiologos (1448-1453) zamanına kadar kesintisiz olarak basılan Bizans sikkeleri tüm Akdeniz havzasında yaygın biçimde kullanılmaktaydı¹. Bizans sikkelerinde XI. yüzyıla kadar kullanılan metaller; altın, gümüş ve bakırdır. XI. yüzyıldan itibaren başlayan ekonomik krizin etkisiyle arayı düşük altın (elektron) ve arayı düşük gümüş (*billon*) olan sikkeler de görülmektedir². Roma İmparatorluk sikkelerinden Bizans İmparatorluk sikkelerine geçiş dönemi ve sonrasında, Bizans sikke geleneği zaman içerisinde belirginleşmiştir. I. Iustinianos'tan (527-565) itibaren Roma'da görülen askeri tipte imparator tasvirlerinden uzaklaşmaya başlanmıştır. I. Iustinianos'un ortaya koyduğu yenilikler neticesinde Roma sikke ikonografisinden ayrılan Bizans sikkeleri kendi özgün yapısını oluşturmuştur³. İmparator Augustus'un altın, gümüş ve bronz sikkelere dayanan sistemini temel alan I. Anastasius ve I. Iustinianus kendi dönemlerinde reformlar yaparak mevcut sikke birimlerini yeniden yapılandırmışlardır⁴. I. Anastasius'un (491-518) 498 yılında başlattığı sikke reformu çerçevesinde bakır sikke birimlerinde köklü değişiklikler yapılmıştır⁵. Bu reformla birlikte Roma bronzlarının yerini almak üzere bir seri bakır sikke piyasaya sürülmüştür⁶. Böylelikle küçük bronz sikkeler olan "*nummus*" un yerini büyük bakır sikke "*follis*" almıştır⁷. 498 ile 685 arasında basılan en yaygın sikke bakır *follis*'tir⁸.

*Follis*lerin (çoğulu *folles*) ön yüzünde figürler bulunurken, arka yüzünde alt guruplara ayrılan birim değerleri yer almaktadır. Buna göre 40 *nummi* değerindeki *follis*in arka yüzünde M, 20 *nummi* değerindeki yarım *follis*in arka yüzünde K, 10

---

¹ Kaya 2011, 35.

² Tekin 1999, 37-Gökalp 2011, 147-156.

³ Ünal 2006, 221-234.

⁴ Ünal 2012a, 4,5.

⁵ Tekin 1999, 27.

⁶ Eagleton&Williams 2013, 96.

⁷ Tekin 1999, 27- Ünal 2012a, 6.

⁸ Harl 2002, 9.

Adana Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Bir Grup Bakır Bizans Sikkesi

nummi değerindeki *dekanummiun*'un arka yüzünde I, 5 *nummi* değerindeki *Pentanummiun*'un arka yüzünde ise € değer işareti yer almaktadır⁹. I. Iustinianus döneminden sonra *folles*lerin arka yüzüne imparatorun tahta geçirdiği iktidar yılı ile değer işareti, altta darphane/ofis işareti, haç ve yanına ANNO lejandı eklenmiştir¹⁰. Sikkelerin tam tarihlendirme geleneği böylece Bizans çağında ortaya çıkmıştır. kullanışı da o dönemde yaygınlık kazanmıştır. *Nummus*'larda kullanılan kıymet(değer) rakamları çoğunlukla Yunan harfleriyle bazen de Latince olarak yazılmıştır¹¹.

I. Anastasius dönemi sona erdiğinde; Konstantinopolis, Thessalonik, Nikomedia ve Antiokheia gibi dört darphane bulunmaktaydı. I. Iustinianus döneminde bunlara Kyzikos, Aleksandreia ve Khersonos eklendi. I. Iustinianus döneminde İtalya, Balkanlar, Kuzey Afrika, ve İspanyanın feth edilmesiyle Kartaca, Roma, Revanna ve Karthagena darphaneleri de faaliyete geçmiştir. Bütün bu darphanelerde bakır sikke basılıyordu. Gümüş daha çok Ravenna ve Kartaca'da; altın ise Konstantinopolis'in yanında, Ravenna ve Kartaca da basılıyordu¹². Bunlardan Konstantinopolis, XI. yüzyılda sikke ihtiyacının önemli bir kısmını karşılarken, XI ve XII. yüzyıllarda imparatorluğun ana darphanesiydi¹³.

I. Anastasius'un yaptığı reformdan sonra *folles*lerin çapı önce 24 mm'ye, ağırlığı 8,5 grama; sonrasında ise çap 20 mm'ye, ağırlık ise 17-18 gr'a yükseltilmiştir¹⁴. II. Tiberius (578-582) ve Mauricus Tiberius (582-602) döneminde *folles*lerin ağırlığı sabit hale getirilmiştir¹⁵. Mauricus Tiberius'un (582-602) 602 yılında öldürülmesiyle başlayan kargaşayla sınırlar küçülmeye başlar ve başkent Konstantinopolis İslam Orduları tarafından 3 kez kuşatılır. Bu olaylar sonucu ekonomi gerilemiş ve sikke sistemi etkilenmiştir¹⁶.

V. Konstantinos (741-775) iktidarından sonra Bizans bakır sikkelerinde sadece M birim değer işaretinin kullanımı devam etmiştir¹⁷. İkonaklazma Dönemi'nde (726-842) *folles* ve yarım *folles*ler oldukça kötü şekilde imal edilerek, ağırlıkları da 5,0 grama düşürülmüştür. VI. Konstantinos (780-797) döneminde M değer işareti yanında "XXX/NNN" gibi Latince harfler de yer almıştır¹⁸. Yine bu dönem içerisinde Theophilos (829-842) zamanında Konstantinopolis darphanesi basımı olan bakır sikke

⁹ Ünal 2012b, 3- Grierson 1990, 5.

¹⁰ Sear 2006,13.

¹¹ Karwiese 2004, 118.

¹² Tekin 1999,40.

¹³ Tekin 2012, 32.

¹⁴ Yuka 2012,55.

¹⁵ Ünal 2012a, 8.

¹⁶ Harl 1996, 199.

¹⁷ Ünal 2012a, 8.

¹⁸ Gökalp 2007, 62.

birimlerinde değer işaretinin yerini dört sıralı yazıt almıştır¹⁹. I. Ioannes Tzimiskes (969-976) 970 yılında *follis*in dizaynını değiştirmiş, ön yüzdeki imparator portresinin yerine Pantokrator İsa portresini koymuş, arka yüzüne de “İHSYs XRISTYS BASILEY BASILE”, (Krallar Kralı Yüce İsa) yazısını eklemiştir²⁰. Tzimiskes’in başlattığı bu uygulama Anonim *Follis*lerin ortaya çıktığı dönemdir.

Araştırmacılar tarafından “A” dan başlayıp, “N” ye kadar 15 gruba ayrılan Anonim *Follis*ler I. Aleksios’un 1092 de yaptığı reforma kadar 122 yıl tedavüle kalmıştır²¹. I. Aleksius anonim *follis*leri kaldırarak yerine daha küçük boyutlardaki sikkeleri tedavüle sokmuştur. Altın *tetarterona* benzediği için bakır *tetarteron* adı ile anılmaktadır²². II. Andronikos ve III. Andronikos dönemlerinde (1328-1341) tedavüle giren ve “*Assaria*” olarak adlandırılan sikkeler daha da hafiflemiştir. Bizans’ta bakır sikke I. Anastasius ile başlamış ve Bizans’ın yıkılış tarihi olan 1453 yılına kadar devam etmiştir.

2.SONUÇ

Adana Arkeoloji Müzesi sikke teşhir salonunda sergilenen müze envanterine kayıtlı yirmi yedi adet bakır sikkenin detaylı incelenmesi sonucunda dönemleri tespit edilerek tanımlamaları yapılmıştır. Bu sikkelerin yirmi üç âdetinin *follis*, üç âdetinin yarım *follis* ve bir âdetinin de çeyrek (*Decanummium*) *follis* olduğu saptanmıştır.

I. Anastasius (491-518) dönemine ait olan üç sikkeden (Katalog No:1-3), ikisi *follis*, biri yarım *follis*dir. *Follis*lerin ikisi de Konstantinopolis darphanesinde 4. ve 5. atölyelerde darp edilmişken, yarım *follis*in atölyesi 5 olarak okunurken, darphanesi silindiğinden belli değildir.

Sergide, I. Iustinus (518-527) dönemine ait (katalog No: 4) Antiokheia darphanesinin 1. atölyesinde darp edilen bir *follis* bulunmaktadır.

Müze de sergilenen sikkelerin beş tanesi I. Iustinianus (527-565) dönemine aittir (Katalog No: 5-9). Bunlardan iki *follis* Konstantinopolis darphanesinin 1. ve 2. atölyelerinde ve imparatorun 12. ve 15. saltanat yılında darp edilmiştir. Diğer üç *follisten* birisi yarım *follis* olup, imparatorun 21. saltanat yılında darp edilmişken, iki *follisten* biri Antiokheia darphanesinde (saltanat yılı ve atölye belli değil), diğeri de imparatorun 15. saltanat yılında Kyzikos darphanesinin 1. atölyesinde darp edilmiştir.

II. Iustinus (565-578) dönemine ait olduğu tespit edilen altı *follisten* (Katalog No:10-15), üç tanesi Nikomedeia darphanesinin 1. Atölyesinde ve ikisi imparatorun 5.

---

¹⁹ Ünal b 2012b, 8.

²⁰Gökalp 2009, 217-250.

²¹Gökalp 2007, 62.- Ünal 2012c, 85-108.

²²Yuka 2012, 54.

Adana Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Bir Grup Bakır Bizans Sikkesi

saltanat yılında, birisi de 10. saltanat yılında darp edilmiştir. Diğer üçü; *folles*, yarım *folles* ve çeyrek (*Deconummium*) *folles* olarak sıralanmaktadır. *Folles* Konstantinopolis darphanesinin 5. Atölyesinde, imparatorun 1. saltanat yılında darp edilmişken; yarım *folles*in darp yeri ve yılı okunamıyor, çeyrek (*Deconummium*) *folles* ise imparatorun 7. saltanat yılında Antiokheia darphanesinde darp edilmiştir.

Mauricus Tiberius (582-602) dönemine ait (Katalog No:16), bir *folles* Konstantin darphanesinin 3. atölyesinde imparatorun 7. saltanat yılında darp edilmiştir.

Sergideki bir adet Focas (602-610) dönemi (Katalog No:17) *folles* Antiokheia darphanesinde, imparatorun 4. saltanat yılında darp edilmiştir. Sikkenin ışık atölyesi belli değildir.

Herakleios (610-641) dönemi (Katalog No:18) *folles*i sergilenen sikkeler içinde tek Seleukeia darphanesi sikkesi olup, imparatorun 7. İktidar yılında 2. Atölyesinde darp edilmiştir.

VII. Konstantinos (913-959) dönemi (Katalog No:19) *folles*inin darphane atölye ve saltanat yılı belli değildir.

Müze sikke sergi reyonunda bulunan sekiz *folles* (Katalog No:20-27) ise ikisi A2 grubundan, üçü B grubundan, üçü de C grubundan olmak üzere Anonim (970-1092) dönemlere tarihlenmektedir.

Sikkelerin ağırlıkları 2.15 gr. ile 23 gr. arasında değişmektedir. Çapları ise 24. mm. İle 39 mm. arasında değişmektedir. Ortaya çıkan rakamlardan da anlaşılacağı üzere sikke çap ve ağırlıklarında bir standart görülmemektedir. Sergideki sikkelerin bir bölümünde görülen tahribat, geçirdikleri hızlı dönüşüm yanında zaman ve muhafazanın da önemini göstermektedir. Sergideki sikkelerin; dahası müzede bulunan sikkelerin büyük çoğunluğunun geliş yeri Adana İli ve çevresidir. Özellikle Adana Arkeoloji Müzesi'nin bölge müzesi olduğu yıllarda müze tek merkez olarak karşımıza çıkmaktaydı. Müzede sergilenen bu sikkeler, Ortaçağda Kilikya'nın eriştiği durumu göstermesi bakımından önem arz etmektedir.

Sergide bulunan sikkeler 1930 yılından başlayarak satın alma yoluyla elde edilmiştir. Büyük çoğunluğunun buluntu yeri belli değildir. yirmiyedi sikkeden bir tanesi (Katalog No:1) Misis İlkokulu müdürü tarafından 1935 yılında müzeye bağışlanmış, bir tanesi (Katalog No:23), Mersin Halkevi tarafından 1952 yılında müzeye devredilmiş ,dört tanesi (Katalog No:7,17,18,25) Kahramanmaraş'ın Karamağara Köyünden 1955 yılında, bir tanesi de (Katalog No:2) Kadirli İlçesinden 1970 yılında getirilerek müzeye satılmıştır.

SÖZLÜKÇE²³

Anno: Latince “senesinde, yılında” anlamına gelmektedir. Sikkenin arka tarafında yer alır.

Anonim Follisler: I. İoannes Tzimiskes zamanında basılan ve yaklaşık yüzyıl tedavüle kalan, ön yüzünde Hz. İsa, arka yüzünde 4 satır yazı olan sikkelerdir. X. Konstantinos döneminde Hz. İsa yerine imparator portresi konmuştur.

Antiokheia (Kilikya): Antakya şehridir. Sikkeler üzerinde AN, ANTX, ANTIX, THEOP, OY, OYTIOS, OS; P ve R kısaltmaları ile darp yeri olarak gösterilir.

Antiphonetes İsa: Dizlerine kadar gösterilmiş İsa figürü. İsa sakallı, haç nimbussu, tunik ve himation giyimlidir. Sağ elini takdis pozisyonunda yukarı kaldırmış, sol elinde İncil tutar.

Arka yüz: Sikkelerde ikinci derecede önemli olan yüz. Modern paralarda yazı tarafıdır. Arka yüzlerde genellikle ön yüzdeki esas tiplerle bağlantılı figür ve yazılar yer alır. Üst kalıpla basılan taraftır. Genellikle sikkenin değer ölçüleri bu yüzde yer alır.

Asa: Bir hükümdara ait egemenlik simgesidir. Üstün bir yetkiyi simgeleyen asa sopa şeklinde olup, kıymetli taşlarla ve bazı sembollerle bezeli olur. Genellikle kıymetli madenlerden yapılır.

Billon: Ayarı düşük gümüş sikke.

Bronz: Sikke basımında kullanılan bakır, kalay karışımından oluşur. Bu karışıma bazen kurşunda katılır. Tunç adı da verilir.

Büst: İnsan tanımlamalarında başın tamamının ve vücudun üst kısmının yontusudur.

Darphane: Sikkelerin basıldığı kurumun ya da yerin adı.

Darphane İşareti: Sikkenin nerede, hangi darphanede basıldığını gösteren darp yerinin kısaltılmış hali.

Dekanummium: 498 yılında tedavüle sokulan 10 nummi değerinde bakır sikke.

Diadem: İnci ya da mücevher ile süslü, başı alın hizasından çevreleyen imparatorluk tacı. Hükümdarlık simgesi

Elektron: Latince “electrum”. Altın ve gümüş karışımından meydana gelen bir madenden basılmış sikke. Ayarı düşük altın sikke. Beyaz altın adı verilir. Genellikle % 30 altın, % 70 gümüşten oluşur. İçindeki altın miktarına göre renk değişir.

---

²³ Gökalp 2007,428-439- Ünal 2012b, 123-129- Yuka 2012, 324-330.

- Fibula:** Pelerini omuzdan tutturmak için kullanılan özel iğne ya da broş.
- Follis:** Orijinal olarak Latince “para kesesi” anlamındadır. 40 nummi değerinde bakır sikke. Genelde “M” harfi ile gösterilir.
- Globus:** İktidar sembolü dünyayı simgeleyen küre²⁴.
- Haçlı Globus:** (Globus Cruciger) Dünya egemenliğini simgeleyen, üzerinde ufak bir haçın yer aldığı küre.
- Hale (Nimbus):** Hıristiyanlıkta kutsallığı sembolize eden daire. Dinle ilgili şahısların başına konur.
- Himation:** Manto. Khiton üzerine giyilen kadın ve erkek giysisidir. Kalın kumaştan uzun pelerin. Uzun ve dökümlü giysi.
- Lejand:** Kelime anlamı okumak olan Latince “legere” den gelmektedir. Sikke üzerindeki yazı.
- Loros:** Lorion kelimesinden türeyen, Romalılarında kullandıkları çok süslü bir elbise, asilzade giysisi de denir. Bizans Dönemi’nde vücudun çevresinde dolanan uzun mücevher süslemeli, yaklaşık 5 m. uzunluğunda şal.
- Monogram:** İsim ya da unvan gibi sıfatların ya da bir dua’nın kısaltılmış harflerinin birleşimidir. Geç Roma ve Ortaçağda imza yerine kullanılmıştır.
- Nimbus:** Kutsal kişilerin başlarının etrafındaki dairesel halka, hale
- Nummi:** Follisin 1/40’na eşit bakır sikke değer birimi.
- Nummus:** Orijinal anlamı sikke olan Latince terim. Daha çok hesaplamada kullanılan Follisin 1/40’ı, sikke.
- Ön Yüz:** Sikkelerde esas tipin yer aldığı kısım. Sikkede birinci derece de önemli olan yüzdür.
- Paludamentum:** Düz, uzun ve mor askeri pelerin. Genellikle zırhın üzerine giyilir. Sağ omuzda fibula ile tutturulur.
- Pantokrator İsa:** Sol elinde İncil tutan ve sağ elini takdis pozisyonunda yukarı kaldırmış İsa tasviri.
- Pendilia:** Bir ucu diadem ya da taca bağlı, kulak hizasında aşağıya sarkan pendant.
- Pentanummia:** 512 yılında tedavüle sokulan ve ağırlığı 2.3 gram olan 5 nummi değerinde bakır/bronz sikke.
- Tunik:** Gömlek şeklinde bir tür kısa elbise.

---

²⁴ Gökalp 2007,431

Yarım Follis: 20 nummi değerinde bakır/bronz sikke.

3.KATALOG

I. Anastasius (491-518)

1) *Follis*: 32 mm., 17.45 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 16.02.1935-Bağış.

Envanter No:7026

Ref.: DOC I, s.20, 23f. 6 vd.

Ön yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde, inci *diademli* göğüs zırlı ve pelerinli büstü ile imparator sağa bakıyor. Sağ omuzunda *fibula* ile bağlanmış *paludamentum* giysili. Sağında; DNANASTA, solunda ise SIVSPPAVC yazısı.

Arka yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde ortada 40 *nummi* birim değer işareti olan büyük bir M, her iki yanında yıldız ve en üstte bir haç motifi M'nin kuyruk altında 4. Atölyeyi simgeleyen işlik numarası ve en altta basıldığı darphane ismi olan Konstantinopolis'in kısaltması olan CON bulunmaktadır.

Resim 1, Kat. No.:1

2) *Follis*: 34 mm., 18 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 13.07.1970-Kadirli İlçesi, satın alma

Envanter No:8794

Ref.: DOC I, s.24, 249.1, 249.2 vd.

Ön yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde, inci *diademli* göğüs zırlı ve pelerinli büstü ile imparator sağa bakıyor. Sağ omuzunda *fibula* ile bağlanmış *paludamentum* giysili. Sağında; DNANASTA, solunda ise SIVSPPAVC yazısı.

Adana Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Bir Grup Bakır Bizans Sikkesi

Arka yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde ortada 40 *nummi* birim değer işareti olan büyük bir M, her iki yanında yıldız ve en üstte bir haç motifi M'nin kuyruk altında 5. Atölyeyi simgeleyen işlik numarası ve en altta basıldığı darphane ismi olan Konstantinopolis'in kısaltması olan CON bulunmaktadır.

Resim 2, Kat. No.:2

3) Yarım *Follis*: 26.5 mm.,9.55 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 10.03.2009- satın alma

Envanter No:26574

Ref.: DOC I, s.22, 23j.1 vd.

Ön yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde, inci *diademli* göğüs zırhlı ve pelerinli büstü ile imparator sağa bakıyor. Sağ omuzunda *fibula* ile bağlanmış *paludamentum* giysili. Sağındaki yazı silinmiş, solunda ise SIVSPPAVC yazısı.

Arka yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde, ortada 20 *nummi* birim değer işareti olan büyük bir K solda Latin Haçı motifi sağda ise 5. Atölyeyi işaretleyen işlik numarası tahrip olduğundan darphane ve saltanat yılı okunamıyor.

Resim 3, Kat. No.:3

I. Iustinus (518-527)

4)Follis: 36 mm., 16.60 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 13.07.1970-Kadirli İlçesi, satın alma

Envanter No:15100

Ref.: DOC I, s.53, AE.46.

Tarih: 518

Ön yüz: İmparatorun sağa doğru bakmakta olan büstü ile birlikte DNIVSTINS PPAVC yazısı okunmaktadır. Figür aşındığından giysi ve yüz tam olarak tanımlanamıyor.

Arka yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde ortada 40 *nummi* birim değer işareti olan M, iki yan ve üstte birer haç motifi, M'nin kuyruk altında 1. atölyeyi simgeleyen ışık numarası ve en altta Antakya darphanesinde basıldığını belirten ANTX yazısı yer almaktadır.

Resim 4, Kat. No.:4

I. Iustinianus (527-565)

5)Follis: 38 mm., 21.80 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 09.05.1966- satın alma

Envanter No:8085

Ref.: DOC I, s.83, 37a.2.

Tarih: 538-539

Ön yüz: İmparator büstü noktalı dairevi bordür içerisinde verilmiştir. Başu miğferli, *pendialı*, *diademli*dir.Sağ eliyle bir haç *globus* taşıırken, sol omuzu üzerinde atlı bir

Adana Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Bir Grup Bakır Bizans Sikkesi

figürü olan kalkan taşımaktadır. Sağ boşlukta bir haç motifi bulunmaktadır. İmparatorun sağında ve solunda DNIVSTINI ANVSPPAVC yazısı bulunmaktadır.

Arka yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde ortada 40 *nummi* birim değer işareti olan büyük bir M, üzerinde bir haç motifi, M'nin kuyruğunda 1. Atölyeyi işaretleyen işlik numarası, zeminde saltanatının 12. Yılına belli eden ANNO/XII. Alt tarafta ise Konstantinopolis darphanesinde basıldığını belirten CON yazısı bulunmaktadır.

Resim 5, Kat. No.: 5

6) *Follis*: 39 mm., 23 gr.

Müzeye Geliş Tarihi ve Şekli: 03.10.2009- satın alma

Envanter No:26575

Ref.: DOC I, s.87, 406.1

Tarih: 541-542

Ön yüz: İmparator büstü noktalı dairevi bordür içerisinde verilmiştir. Başu miğferli, *pendilialı*, *diademli*dir. sağ eliyle bir haç *globus* taşırken, sol omuzu üzerinde atlı bir figürü olan kalkan taşımaktadır. Sağ boşlukta bir haç motifi bulunmaktadır. İmparatorun sağında ve solunda DNIVSTINI ANVSPPAVC yazısı bulunmaktadır.

Resim 6, Kat. No.:6

Hasan Buyruk

Arka yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde ortada 40 *nummi* birim değer işareti olan büyük bir M, üzerinde bir haç motifi, M'nin kuyruğunda 2. Atölyeyi işaretleyen işlik numarası, zeminde saltanatının 15. Yılına belli eden ANNO/XÇ. Alt tarafta ise Konstantinopolis darphanesinde basıldığını belirten CON yazısı bulunmaktadır.

7) *Follis*: 39 mm., 17.75 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 24.12.1955- Elbistan Karamağara Köyü-satın alma

Envanter No:7850

Ref.: DOC I, s.126, 168a.1

Tarih: 542-543

Ön yüz: İmparator büstü noktalı dairevi bordür içerisinde verilmiştir. Başu miğferli, *pendilialı*, *diademli*dir. Sağ eliyle bir haç *globus* taşıırken, sol omuzu üzerinde atlı bir figürü olan kalkan taşımaktadır. Sağ boşlukta bir haç motifi bulunmaktadır. İmparatorun sağında ve solunda DNIVSTINI ANVSPPAVC yazısı bulunmaktadır.

Arka yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde ortada 40 *nummi* birim değer işareti olan büyük bir M, üzerinde bir haç motifi, M'nin kuyruğunda 1. Atölyeyi işaretleyen işlik numarası, zeminde saltanatının 16. Yılına belli eden ANNO/Xç. Alt tarafta ise Kyzikos darphanesinde basıldığını belirten Kyz yazısı bulunmaktadır.

Resim 7, Kat. No.: 7

8) *Follis*:36 mm., 16.20 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 29.09.1969- satın alma

Envanter No:8528

Ref.: DOC I, s.137, 207

Tarih: 529-533

Adana Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Bir Grup Bakır Bizans Sikkesi

Ön yüz: İmparator tahta oturmuş vaziyette betimlenmiştir. Başı *diademli*, incilerle süslenmiştir. Sağ eliyle uzun bir asa taşırken, sol eliyle de haç *globus* taşımaktadır. Çevresi noktalı daire bordürle çevrilmiş olup, bordür içerisinde DNIVSTINI ANVSPPAVC yazısı bulunmaktadır.

Arka yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde ortada 40 *nummi* birim değer işareti olan büyük bir M, iki yanında iki yıldız, M'nin üzerinde ise haç bulunmaktadır. M'nin kuyruğundaki atölye işareti silinmiştir. Altta ise Antiokheia da basıldığı gösteren iki haç arasında THCUP yazısı okunmaktadır.

Resim 8, Kat. No.:8

9)Yarım *Follis*: 27 mm.,9.45 gr.

Müzeye Geliş Tarihi ve Şekli: 22.09.1944- satın alma

Envanter No:107

Ref.: DOC I, s.131, 189

Tarih: 547-542

Resim 9. Kat. No.: 9

Ön yüz: İmparator büstü noktalı dairevi bordür içerisinde verilmiştir. Başı miğferli, *pendilialı*, *diademli*dir. Sağ eliyle bir haç *globus* taşırken, sol omuzu üzerinde atlı bir figürü olan kalkan taşımaktadır. İmparatorun sağında ve solunda olan yazılardan [D]NIVS harfleri okunmaktadır.

Arka yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde ortada 20 *nummi* birim değer işareti olan büyük bir K, üzerinde bir haç motifi yer alır. Zeminde saltanatının 21. Yılıni belli eden ANNO/XXI. Alt tarafta ise Z harfi okunmaktadır.

II. Iustinus (565-578)

10) *Follis*: 28 mm., 15.35 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 30.06.1947- satın alma

Envanter No: 309

Ref.: DOC I, s.205, 22e

Tarih: 565-566

Ön yüz: Tahta oturan *nimbuslu* Iustinus ve *nimbuslu* Sophia soldaki imparator, sağ elinde haç *globus*, sağdaki imparatoriçe ise sağ elinde haç asa taşımaktadır. İmparatorun sağında [D] NIVSTI yazısı, imparatoriçenin solunda nişe [NV]SP[P]AVC yazısı bulunmaktadır.

Arka yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde ortada 40 *nummi* birim değer işareti olan büyük bir M, üzerinde bir haç motifi, M'nin kuyruğunda 5. Atölyeyi işaretleyen ışık numarası, zeminde saltanatının 1. Yılıni belli eden ANNO/I. Alt tarafta ise Konstantinopolis darphanesinde basıldığıni belirten CON yazısı bulunmaktadır.

Resim 10, Kat. No.: 10

Adana Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Bir Grup Bakır Bizans Sikkesi

11)Follis:30 mm., 13.50 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 30.06.1947- satın alma

Envanter No:288

Ref.: DOC I, s.228, 96a.2

Tarih: 569-570

Önyüz: Lir arkalıklı (?) tahta oturan *nimbuslu* Iustinus ve *nimbuslu* Sophia soldaki imparator, sağ elinde haç *globus*, sağdaki imparatoriçe ise sağ elinde haç asa taşımaktadır. İmparatorun sağında DNIVSTI yazısı imparatoriçenin solunda ise NVSPPAVC yazısı bulunmaktadır.

Arkayüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde ortada 40 *nummi* birim değer işareti olan büyük bir M, üzerinde bir haç motifi, M'nin kuyruğunda 1. Atölyeyi işaretleyen ışık numarası, zeminde saltanatın 5. yılını belli eden ANNO/ Ч. Alt tarafta ise Nikomedia darphanesinde basıldığını belirten NIKO yazısı bulunmaktadır.

Resim 11, Kat. No.: 11

12)Follis:29 mm., 13.20 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 06.02.1975- satın alma

Envanter No:15099

Ref.: DOC I, s.227, 96a.2

Tarih: 569-570

Ön yüz: Lir arkalıklı (?) tahta oturan *nimbuslu* Iustinus ve *nimbuslu* Sophia soldaki imparator, sağ elinde haç *globus*, sağdaki imparatoriçe ise sağ elinde haç asa taşımaktadır. İmparatorun sağında DNIVSTI yazısı imparatoriçenin solunda bulunan yazı silinmiş durumda.

Arka yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde ortada 40 *nummi* birim değer işareti olan büyük bir M, üzerinde bir haç motifi, M'nin kuyruğunda 1. Atölyeyi işaretleyen ışık numarası, zeminde saltanatının 5. Yılıni belli eden ANNO/ . Alt tarafta ise Nikomedia darphanesinde basıldığını belirten NIKO yazısı bulunmaktadır.

Resim 12, Kat. No.:12

13)Follis:30 mm., 12.30gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 06.02.1975- satın alma

Envanter No:15097

Ref.: DOC I, s.229, 100a.

Tarih: 574-575

Ön yüz: Lir arkalıklı (?) tahta oturan *nimbuslu* Iustinus ve *nimbuslu* Sophia soldaki imparator, sağ elinde haç *globus*, sağdaki imparatoriçe ise sağ elinde haç asa taşımaktadır. İmparatorun sağında ve imparatoriçenin solunda yer alan lejantla birlikte figürlerde büyük oranda silinmiş durumda.

Arka yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde ortada 40 *nummi* birim değer işareti olan büyük bir M, üzerinde bir haç motifi, M'nin kuyruğunda 1. Atölyeyi işaretleyen ışık numarası, zeminde saltanatının 10. Yılıni belli eden ANNO/X. Alt tarafta ise Nikomedia darphanesinde basıldığını belirten NIKO yazısı bulunmaktadır.

Resim 13, Kat. No.:13

14) Yarım follis: 24 mm., 5.55 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 22.09.1944- satın alma

Envanter No:142

Ref.: DOC I, s.246, 162.1 vd.

Tarih: 569-570

Ön yüz: Süslü dairevi bir bordür içerisinde II. Iustinus ve Sophia bir taht üzerinde yan yana oturmaktadırlar. Birlikte haç *globus* taşımaktadırlar. İmparator sağ eliyle bir asa tutmaktadır. Muhtemelen Sophia da asa taşımaktadır. Sikke çok tahrip olduğundan figürler ve lejant tam olarak okunamamaktadır.

Arka yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde ortada 20 *nummi* birim değer işareti olan büyük bir K ve solda ANNO yazısı bulunmaktadır. Arka yüzde ön yüz gibi tahrip olduğundan iktidar yılı ve darphane okunamıyor.

Resim 14, Kat. No.:14

15) Çeyrak follis: 15 mm., 2.15 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 07.05.1969- satın alma

Envanter No:8493

Ref.: DOC I, s.249, 179a.2

Tarih: 572-573

Ön yüz: II. Iustinus ve Sophia bir taht üzerinde yan yana oturmaktadırlar. Birlikte haç *globus* taşımaktadırlar. *Nimbuslu* Iustinus ve *nimbuslu* Sophia ayrıca birer asa taşımaktadırlar. Lejant okunamıyor.

Arka yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde ortada 10 *nummi* birim değer işareti olan büyük bir I, üzerinde bir haç bulunmaktadır. Alt tarafta darphane yazısı [T]HE[YP]

Antiokheia, zeminde saltanatının 7. Yılı belli eden ANNO/ ЧИІ. Yazıları okunmaktadır.

Resim 15, Kat. No.:15

Mauricus Tiberius (582-602)

16) follis: 38 mm., 21.80 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 10.12.1930- satın alma

Envanter No:5609

Ref.: DOC I, s.306, 31c.2

Tarih: 589-590

Ön yüz: Süslü bordür içerisinde İmparator büstü, sağında DNMA, solunda ise TIBERIPPA yazısı okunmaktadır. Başında tüy sorguçlu miğfer bulunmaktadır. Süslü zırlı elbise giyimli, sağ elinde haç *globus*, sol omuzunda at figürlü kalkan bulunmaktadır.

Arka yüz: Noktalı dairevi bordür içerisinde ortada 40 *nummi* birim değer işareti olan büyük bir M, üzerinde bir haç motifi, M'nin kuyruğunda 3. Atölyeyi işaretleyen ışık numarası, zeminde saltanatının 8. Yılı belli eden ANNO/ çII. Alt tarafta ise Konstantinopolis darphanesinde basıldığını belirten CON yazısı bulunmaktadır.

Resim 16, Kat. No.:16

Focas (602-610)

17) *folles*: 30 mm., 9.50 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 24.12.1955- Elbistan Karamağara Köyü-satın alma

Envanter No:7852

Ref.: DOC II/1, s.187, 86.1

Tarih: 605-606

Ön yüz: İmparator ve İmparatoriçe tam boy cepheden verilmiş. Solda Focas taçlanmış bir şekilde sağ elinde küre üzerinde yükselen haç tutuyor. Sağda ise sağ elinde haç asa taşıyan Leonita bulunmaktadır. Focas ve Leonitanın başları arasında bir haç yer almaktadır. İmparatorun sağında DNFOCA, İmparatoriçenin solunda ise P CA yazısı okunmaktadır.

Arka yüz: Ortada 40 *nummi* birim değer işareti olan üzerinde ise haç bulunan büyük bir M', sağında ANNO yazısı, solunda ise 4. saltanat yılını gösteren II II rakamları yer almaktadır. Altta ise Antiokheia da basıldığını gösteren THCUP yazısı okunmaktadır.

Resim 17, Kat. No.: 17

Heracleius (610-641)

18) *folles*: 30 mm., 10.45 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 24.12.1955- Elbistan Karamağara Köyü-satın alma

Envanter No:7853

Ref.: DOC II/1, s.329, 181b.2

Tarih: 616-617

Ön yüz: Dairevi bordür içerisinde Heracleius ve Konstantinos tam boy cepheden gösterilmiş. Her ikisinin üzerinde de imparatorluk pelerini var. Yine her ikisi de sağ elinde bir küre üzerinde yükselen haç taşımaktadırlar. Aralarında ve başları üzerinde

Hasan Buyruk

birer haç motifi bulunmaktadır. Lejant ve figürler büyük oranda tahrip olmuş durumdadır.

Arka yüz: Dairevi noktalı bir bordür içerisinde ortada 40 *nummi* birim değer işareti olan büyük bir M, üstünde bir yıldız, kuyruğunda ise 2. Atölyeyi simgeleyen ışık işareti bulunmaktadır. 7. saltanat yılını gösteren ANNO/ çI yazısı ve alt tarafta Seleukeia darphanesinde basıldığını gösteren SCLISY yazısı bulunmaktadır.

Resim 18, Kat. No.: 18

VII. Konstantinos (913-959)

19) *folles*: 24.5 mm., 6.40 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 04.08.1948-satın alma

Envanter No:419

Ref.: DOC III/2, s.566, 26.8-26.17

Tarih: 945-950

Ön yüz: Büstü çevreleyen noktalı dairevi bordüre sahip. Lejanttan sadece UROM harfleri okunabiliyor. VII Constantin büstü taşlı ve *loros*'lu olarak betimlenmiştir. İmparator sol elinde bir haç *globus* taşımaktadır.

Arka yüz: Dairevi noktalı bir bordür içerisinde dört satır yazı yer almaktadır. Büyük oranda silinen yazıdan +... Ch...CUS harfleri okunabilmektedir.

Resim 19, Kat. No.:19

Anonim Follisler (970-1092)

A2 Sınıfı Anonim Follisler

A2 Class A

20) *follis*: 32 mm., 12.90gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 30.06.1947-satın alma

Envanter No:308

Ref.: DOC III/2, s.654, 11.2-11.4

Tarih: 976–1030

Ön yüz: ΕΜΜΑΝΟΒΑΗΛ (Tanrı bizimledir), İsa büstü, arkada her bir haç kolunda iki nokta bezeme olan haç ve *nimbus*, *tunik* ve *himation* giyimli İsa'nın sağ eli pelerin altında takdis eder vaziyette. Sol elinde ise kapağı süslü kutsal kitabı taşır. Büstün sağ alt tarafında IC sol alt tarafında ise XC (İsa) okunmaktadır.

Arka yüz: Dört satır halinde ΙηϚϚϚ ΧΡΙϚΤϚϚ ΒΑΣΙΛΕϚ ΒΑΣΙΛΕ (İsa, krallar kralı) yazısı bulunmaktadır.

Resim 20, Kat. No.:20

A2 varyasyon 40

21) *follis*: 27 mm., 8.95 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 22.09.1944-satın alma

Envanter No:143

Ref.: DOC III/2, s.666-667, A2.40.1-23

Tarih: 976–1030/1035

Ön yüz: İsa'nın süslü haç *nimbuslu tunik ve himation* giyimli büstü. Sağ eli pelerinin içerisinde takdis pozisyonunda. Sol elinde kapağı süslemeli kutsal kitabı taşıyor. Büstün sağ alt tarafında IC sol alt tarafında ise XC (İsa) okunmaktadır

Arka yüz: Dört satır halinde İHSYS XRISTYS BASILEY BASILE (İsa, krallar kralı) yazısı bulunmaktadır.

Resim 21, Kat. No.:21

B Sınıfı Anonim Follisler

22) Follis: 28 mm., 12 gr.

Müzeeye Geliş Tarihi ve Şekli: 06.02.1975-satın alma

Envanter No:15096

Ref.: DOC III/2, s.676-681, B1-64

Tarih: 1030–1042

Ön yüz: Ortada İsa büstü, cepheden, sakallı, taç *nimbuslu*, tacın her bir kolunda kare şekiller ve haçın sağ ve sol kollarının yukarısındaki boşlukta birer nokta vardır. Ayrıca İsa figürü *tunik ve himation* giyimli şekilde tasvir edilmiştir. Sağ elini takdis pozisyonunda yukarı doğru kaldırmış pelerinin kenarından tutmaktadır. Sol elinde ise kapağında nokta bezeme olan İncil vardır. Sağ ve sol boşlukta IC ve XC monogramları bulunur. Üst kısımdaki lejantta +EMMANOVAHA (Tanrı bizimledir) yazılıdır.

Resim 22, Kat. No.: 22

Adana Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Bir Grup Bakır Bizans Sikkesi

Arka yüz: Üç basamaklı kaide üzerinde haç, haçın kollarının ucunda birer nokta vardır. Haçın üst kolları arasında IS, XC monogramları ile alt kısımda BAS ILE-BAS ILE (Krallar kralı) ifadesi yer almaktadır.

23) follis: 28 mm., 7 gr., Envanter No:7799, Müzeye Geliş Tarihi ve Şekli: 04.09.1972-Mersin Halkevinden Devir

Resim 23, Kat. No.:23

24) follis: 29 mm., 11.65 gr., Envanter No:141, Müzeye Geliş Tarihi ve Şekli: 22.09.1944-satın alma

Resim 24, Kat. No.:24

C Sınıfı Anonim Follisler

25) follis: 27.5 mm., 7.80 gr.

Müzeye Geliş Tarihi ve Şekli: 24.12.1955-Elbistan Karamağara Köyü-satın alma

Envanter No:7855

Ref.: DOC III/2, s. 681-684, C1-48

Tarih: 1042-1050

Ön yüz: Ortada İsa *Antiphonetes*'in dizlerine kadar betimlenmiş figürü, 3/4 boy cepheden, sakallı, taç *nimbuslu*, tacın her bir kolunda nokta bezeme, *tunik* ve *himation* giyimli şekilde tasvir edilmiştir. Sağ elini takdis pozisyonunda yukarı doğru kaldırmış pelerininin kenarından tutmaktadır. Sol elinde ise kapağında nokta bezeme olan İncil vardır. Sağ ve sol boşluktaki monogramlar ve üst kısımdaki lejant silik.

Arka yüz: Ortada mücevher taşları ile süslü bir haç, haçın kollarının ucunda birer nokta vardır. Üst kısımda haçın kollarının sağında ve solunda IC, XC ile alt taraftaki kollar arasında NI, KA (İsa kazanır; İsa'nın zaferine) ifadesi yer almaktadır.

Resim 25, Kat. No.: 25

26) follis: 26 mm., 8 gr., Envanter No:298, Müzeye Geliş Tarihi ve Şekli: 30.04.1947-satın alma

Resim 26, Kat. No.:26

27) *folles*:30 mm., 8.45 gr., Envanter No:15098, Müzeye Geliş Tarihi ve Şekli: 06.02.1975-satın alma

Resim 27, Kat. No.:27

KAYNAKÇA

Bellinger Alfred R. ve P. Grierson (Edt.), (1992) *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Volume One Anastasius I to Maurice 491–602, Volume 1, (Second Impression)*, Dumbarton Oaks Research Library and Collection, Washington D.C..

Bellinger Alfred R. ve P. Grierson (Edt.), (1968). *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection Phocas to Theodosius III 602–717, Phocas and Heraclius, (602–641) Volume 2-Part 1, (First Impression)*, Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Washington D.C.

Bellinger Alfred R. ve P. Grierson (Edt.), (1968). *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection Phocas to Theodosius III 602–717, Heraclius Constantine to Theodosius III (641–717), Volume 2-Part 2, (First Impression)*, Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Washington D.C.

Bellinger Alfred R. ve P. Grierson (Edt.), (1973) *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Leo III to Nicephorus III 717-1081, Leo III to Michael III (717-867), Volume 3-Part 1, (First Impression)*, Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Washington D.C.

Bellinger Alfred R. ve P. Grierson (Edt.), (1973) *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Leo III to Nicephorus III 717-1081, Basile I To Nicephorus III (867-1081), Volume 3-Part 2, (First Impression)*, Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Washington D.C.

- Bellinger Alfred R. ve P. Grierson (Edt.),(1999) *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Alexius I to Michael VIII 1081-1261, Alexius I t Alexius V(1081-1204) Volume 4-Part 1*, (First Impression), Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Washington D.C.
- Bellinger Alfred R. ve P. Grierson (Edt.),(1999) *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Alexius I to Michael VIII 1081-1261,The Emperors of Nicaea and Thir Contemporaries (1204-1261) Volume 4-Part 2*, (First Impression), Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Washington D.C.
- Bellinger Alfred R. ve P. Grierson (Edt.),(1999) *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Michael VIII to Constantine XI 1258-1453, Volume 5-Part 1*, (First Impression), Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Washington D.C.
- Bellinger Alfred R. ve P. Grierson (Edt.),(1999) *Catalogue of the Byzantine Coins in the Dumbarton Oaks Collection and in the Whittemore Collection, Michael VIII to Constantine XI 1258-1453, Volume 5-Part 2*, (First Impression), Dumbarton Oaks Center for Byzantine Studies, Washington D.C.
- Demirel, G. Z.,(2007), *Yalvaç ve Isparta Arkeoloji Müzelerinde Bulunan Bizans Sikkeleri*, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir.
- Demirel, G. Z., (2009), “Malatya Arkeoloji Müzesinde Bulunan Bizans Anonim Follisleri”, *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9, (1), 217–250.
- Demirel, G. Z.,(2011), “Bolu Arkeoloji Müzesindeki Bizans Altın Sikkeleri” *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Cilt/Vol.: 11, Sayı/No: 2 : 147-156*.
- Eagleton, C., Williams J, (2013), *Paranın Tarihi* (Çev. Fadime Kâhya), İstanbul
- Grierson, P.,(1990), *Byzantine Coinage In Its International Setting*, Cambridge,
- Harl, K. W.(1996), *Coinage in the Roman Ecnomy 300 B.C. to A.D.700*, London
- Harl, K. W. (2002), *Kazılarda Bulunan Sikkelerin Tanımlanması İçin Rehber Bizans (M.S 498-1282)*, İstanbul.
- Karwiese S. (2004) *Antik Nüvizmatığe Giriş*, İstanbul.
- Kaya, H. M.(2011), *İstanbul'un 100 Sikkesi*, İstanbul
- Sear D.R. (2006), *Byzantine Coins and Their Values , second edition revised and enlarged*, London.
- Tekin, O. (1999) *Yapı Kredi Koleksiyonu Bizans Sikkeleri*, İstanbul.

Adana Arkeoloji Müzesinde Sergilenen Bir Grup Bakır Bizans Sikkesi

- Tekin, O. (2012), *Tarih Boyunca İstanbul'da Sikke Darbı ve Sikkeler*, İstanbul.
- Ünal, C. (2006), “Geç Roma İmparatorluğundan Erken Dönem Bizans İmparatorluğuna Geçiş Sürecinde Basılan Sikke Tasvirlerinde İmparator Kostüm ve Aksesuarları”, *Olba XIII-Mersin Üniversitesi Kilikya Arkeolojisi Araştırma Merkezi*, Mersin, 2006, s. 221-234.
- Ünal, C. (2012a), *İzmir İli ve İlçeleri (Bergama, Efes, Ödemiş Müzeleri) Örnekleri ile I. Dönem Bizans Sikkeleri 5. Yüzyıl Sonu- 8. Yüzyıl Ortası*, Manisa.
- Ünal, C. (2012b), *Manisa Müzesi Bizans Sikkeleri*, Manisa.
- Ünal, C. (2012c), A Group Of Anonymous Folles From Kuva-yi Milliye Museum, Balıkesir/Turkey, Ege Üniversitesi *Sanat Tarihi Dergisi*, Sayı: XIX/2, İzmir 2012, 85-108.
- Yuka, A. (2012), *Kayseri Arkeoloji Müzesinde Bulunan Bizans Sikkeleri*, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erzurum.

TEŞEKKÜR

Adana Arkeoloji Müzesinde sergilenen sikkeleri çalışmama izin veren müze müdürü Kazım TOSUN'a, sikke sorumlusu uzman Sevim TUNÇDEMİR'e, müzede sağladıkları olumlu çalışma koşulları ve destekleri için müze uzmanları Oya ASLAN, Tülay ÜNLÜ, Fatma DEMİR, Hayrettin ŞAHİN ve müze yardımcı personellerine teşekkür ederim.